

Kur'ân'ın Mana ve Lafız Yönüyle Allah'a Nispeti

 MEHMET SEYİD GECİT^a

Geliş Tarihi: 18.02.2021 | Kabul Tarihi: 25.04.2021

Öz: Kur'ân hem mana hem de lafız olarak ilahî bir kitaptır. Geliş şekli vahiy, ifadesi şifahi, kayda alınması da kitabidir. Kâinatı yaratıp yöneten Allah, insanlara yol gösterecek olan kitaplarını Hz. Ceb-rail vasıtasıyla peygamberlere, mensubu oldukları toplumlar tarafından kullanılan diller üzerine indirmiştir. Bu kitaplardan birisi de Kur'an-ı Kerim'dir. Son mesaj olan Kur'ân Hz. Peygamber'in dili olan Arapça ile gelmiştir. Dil, mana ve lafızlardan ibaret olunca Müslümanlar, her iki unsurun Allah'a aidiyetini kabul ederken, nuzûl sürecinde müşrikler, sonrasında ise bazı İslam dışı fırkalar, oryantalistler ve kimi teologlar Kur'ân etrafında bazı şüpheler ileri sürmüşlerdir. Bunlardan bazılarının göre, mana Allah'a, lafız ise ya Hz. Cibril veya Hz. Muhammed'e (s.a.s) aittir. Lafzın Allah'a nispet edilmemesi beraberinde birçok sorun getirecektir. Kur'ân'ın mevsukiyeti tartışılacak ve inananların imanları zedelenecektir. Kur'ân'ın, mana ve lafız yönüyle bir bütün olarak Allah'a nispeti birçok yönden müşahede edildiğinden şüphelerin izale edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda makalede mana ve lafzın Allah'a aidiyetini gösteren kavramlar ve Kur'ân'ın mana ve lafız yönüyle ilahî olduğuna ilişkin bazı argümanlar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, kitap, mana, lafız, kırâat.

^a İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü
mseyidgecit@hotmail.com

The Attribution of the Quran to Allah in terms of Meaning and Words

Abstract: After the death of the Prophet, Islamic society was facing the problem of determining its leader. The fact that there was no clear nass in the Qur'an and Sunnah made it more difficult. However, the Companions determined the first caliph with their own case-law on the basis of the basic principles of opinion in the Qur'an and Sunnah. Although the first crisis was solved in this way, the lack of certain rules on the determination of management caused the discussion of the legitimacy of the current manager both in the late and later ages of the Rashid Caliphs. In particular, the fact that the method of arbitration as a means of legitimacy to transfer the sultanate from the father to the son at later times, and that the method of coming to power with the use of force created by the circumstances has been accepted as legitimate in the Sunni tradition caused these methods to become established in the Islamic society. When the unity of Muslims became corrupted and many Muslim states emerged, Ibn Taymiyyah, who lived in the country of Mamluklu, tackled the problems of imamate/politics and published some works on this subject. An examination of Ibn Taymiyyah's view on this subject, which is one of the most important figures of the Salafist tradition, will contribute to the understanding of Salafist's idea on imamate.

Keywords: Qur'an, book, meaning, discourse, recitation.

Giriş

Allah'ın kelamı olan Kur'ân diğer kutsal kitaplar gibi ilahî kaynaklıdır. Bu ilahî kaynaklar, birbirini tasdik etmekte ve sonraki öncekinin güncel halini ortaya koymaktadır. Taşımış oldukları mesaj ve maksatlar insanları dünya ve ahiret mutluluğuna erdirmektir. Toplumların dili üzerine gelen ilahî mesajlar Allah tarafından nâzil olmuştur. Tevrat İbrânî ve İncil Süryani dili ile indirilirken Kur'ân ise Arap diliyle indirilmiştir. Birçok âyette Arapça indiğine dair vurgu yapılması mana ile beraber lafzın da Arapça indiğine sarahaten bir işarettir. İslam âlimleri; Kur'ân'ın mana ve lafız itibarıyla Allah tarafından indirildiği hususunda ittifak halindedirler.¹

Kelamın lafızdan hali olmadığı aşikârdır. Şayet kelam sadece manalardan ibaret olsaydı, insanlar tarafından nasıl işitilirdi? Zira mana ve lafız yönüyle Allah'a ait olmasını teyit eden haricî sebepler bulunmaktadır. İndiği gibi unutulmaması için hemen ezberlenmesi, yazılması, ibadetlerde ve günlük hayatta okunması ve tevatüren nesilden nesillere hiç değışmeden aktarılması, manayla beraber lafız yönüyle de Allah'a ait bir kelam oluşunun kanıtıdır. Bazı kelamcılarının ve filozofların Kur'ân'ın mana yönünün Allah'a ait oluşu hakkında yaptıkları tartışmalar, Allah'a ait olup olmaması yönüyle olmayıp kelam-ı nefis olarak nitelendirilen sözün yaratılıp yaratılmadığı konusuyla ilgilidir. Yani ihtilaf sebebi Allah'ın kelamı diğer sıfatları gibi ezeli midir yoksa sonradan mı yaratılmıştır? yönüne matuftur. Vahiy sürecinde mana ve lafız mecmuu olan Kur'ân'ın aidiyeti konusunda müşrikler şüphe ile yaklaşmışlardır. Daha sonraki tarihî süreçte de Yahudi, Hristiyan, Mecûsî ve diğer sapık fırkalar da Kur'ân'ın Allah tarafından gönderilmediğini; gönderildiği takdirde sadece mana ile gönderildiğini, lafzın ya Hz. Cebrail veya Resûlullah'a ait olabileceğini ileri sürerek kuşkulu yaklaşımlara sebep olmuşlardır. Bugün de bu konunun tartışmanın merkezine

¹ Bakillânî, Ebû Bekir Muhammed b. Tayyib, *İ'câzu'l-Kur'ân li'l-Bâküllânî*, thk. Es-Seyyid Ahmed Sakr, (Kahire: Dâru'l-Maârif, 1997), 292; Suyûtî, Celâluddin Abdurrahmân b. Ebî Bekir, *el-İtkân fi 'Ulumi'l-Kur'ân*, (Beyrût: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2011), 1:156.

oturtulmasında aynı yaklaşımlar görülmektedir. Günümüzde bazıları Kur'ân'ın bazı lafızlarının ilahî olamayacağı, çünkü beşerî bir formda olmasını, metnin küllî bir şekilde indiğini, elçinin ise kendi lafızlarına döktüğünü ve bu meseleye tenzih açısından yaklaştığını söylemektedir.² Nitekim Abdulkerim Süruş, Kur'ân'ın sadece hasıl olmuş tarihsel durumların bir ürünü değil; aynı zamanda tüm insan sınırlamalarıyla Peygamber Muhammed'in zihninin bir ürünü olduğunu iddia etmektedir. Ona göre Peygamber, Kur'ân'ın üretiminde büyük bir rol oynadı. Peygamber bir diğer şekilde vahyin oluşturucusudur. Tanrı'dan aldığı şey, vahyin muhtevasıdır. Bu muhteva olduğu gibi insanlara bu şekilde sunulamaz; çünkü bu, onların anlayışının ve hatta kelimelerin ötesindedir. Vahiy, şekilsizdir ve Peygamber'in kişiliğinin aktivitesi onu alınır yapmak için şekilsizi şekillendirmektir. Peygamber ilhamı bir şair gibi bildiği dilde, hâkim olduğu stillerde, sahip olduğu bilgilerde ve imajlarda yenden aktarır. Fakat Peygamber'in kişiliği de metni şekillendirmede önemli bir rol oynar.³ Aslında daha önceleri oryantalistler, aynı görüşleri ileri sürerek Kur'ân'ın Allah'a ait olamayacağını söylemişler ve Kur'ân tarihiyle ilgili önyargılı makale ve kitap çalışmalarında bulunmuşlardır. Hatta oryantalistler kitaplarında daha da ileri gitmişlerdir. Nitekim Oryantalistler Peygamberimize inen vahyin; içsel mana ve ilham, Hz. Peygamber'in duygusal tepkiler, hipnotizma, kâhin ve müneccimlerin hali, zihinsel tercübe, histerik (akıl

² Bkz. Karar Gazetesi, <https://www.karar.com/yazarlar/mustafa-ozturk/kuran-vahyinin-inzal-keyfiyetine-dair-gorus-tercihim-8675> (Erişim tarihi: 09/12/2020); Mustafa Öztürk, "Cihad Ayetleri: Tefsir Birikimine, İslâm Geleneğine ve Günümüze Yansımaları", *İslâm Kaynaklarında, Geleneğinde ve Günümüzde Cihad*, Kuramer Yayınları, İstanbul, 2016, s. 201.; Öztürk, aşırıya giderek Kuran'ın Allah kelamı olduğu hususunun ispatlanamayacağını ifade etmektedir. İnsanların, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) güvenden dolayı iman ettiğini söylemektedir. Onun Kur'ân'ın Allah kelamına ait oluşuna ilişkin büyük kuşkuları olduğu görülmektedir. (Mustafa Öztürk, "Hz. Peygamber ve Vahiy", Hz. Peygamber'in Nübüvvetinin Süresi ve Kapsamı, Gaziantep, 2015., s. 215, 216)

³ Hayrettin Karaman, "Abdulkerim Süruş", *Yeni Şafak Gazetesi* (Erişim 10 Mart 2021).

³ Rıdvân Ömer b. İbrahim, *Arâu'l-Müşteşrikin Havle'l-Kur'ân ve Tefsirihi*, Riyâd: Dâru't-Tayyibe

hastalığı neticesinde ortaya çıktığı şeklinde realite ile hiç ilgisi olmayan iftiralarda bulunmuşlardır.⁴ Ayrıca oryantalistler samimi olduklarını gösterip kuşkuya yol açacak şekilde şöyle demişlerdir: Biz Muhammed'in görmüş ve duymuş olduğu haberlerinin doğruluğu hususunda kuşkulu değiliz. Aynı şekilde toplumsal muslih ve yegâne dahi oluşu hakkında da şüphemiz yoktur. Biz bunun kaynağının içsel bir ilham olduğunu söylemekteyiz. Tüm insanların bildiği madde ve tabiat/evren ötesi denilen gayb âleminden hiçbir şey gelmemiştir. Bu gayb bilgisi bizce ontolojik olarak sabit olmamıştır. Aynı şekilde bizde vahyi olumsuzlaştıran ve muhal olduğunu gerektiren bir bilgi de yoktur.⁵

Zerkâvî (ö. 1907), "Bazıları, Hz. Cebrail'in Kur'ân'ın manalarıyla Nebi'ye (s.a.s) indirdiği iddiasında bulunduğunu, Resûl'un de bu manaları Arap lugatıyla tabir ettiğini ve böylece seviyesiz bir duruma düştüklerini söylemiştir. Diğer bazıları da lafzın Cebrail'in olduğu ve Allah'ın kendisine sadece manayı vahyettiği görüşündedirler. Her iki görüş de batıl ve günah sahibi olmayı gerektirir. Kitaplarında onların, Müslümanlara karşı art niyetli oldukları görülmektedir. Yani onlar objektiflikten sübjektif bir görüşe doğru meylletmektedirler. Bu görüşler kabul edilirse şu sorular cevapsız kalacaktır: Lafzın Hz. Cebrail veya Hz. Resûlullah'a ait olması halinde Kur'ân nasıl mu'cize olacaktır? Daha da önemlisi lafız Allah'a ait olmamakla beraber onun Allah'a nispeti nasıl caiz olacaktır?! Hâl-buki Allah, *حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ* "Allah'ın kelamını duymasına kadar"⁶ şeklinde buyurmaktadır.⁷

Mana ve lafız arasındaki uyum beden ile elbise veya ruh ile beden ilişkisine benzemektedir. Beşerî akıl Allah'tan alacağı manayı tam olarak lafız kalıbına dökme konusunda acizdir. İnsanların an-

⁴ Rıdvân Ömer b. İbrahim, *Arâu'l-Müşteşrikin Havle'l-Kur'ân ve Tefsîrihi*, Riyâd: Dâru't-Tayyibe, trz.), 1:11.

⁴ Rıdvân, *Arâu'l-Müşteşrikin Havle'l-Kur'ân*, 1:384.

⁵ Rıdvân, *Arâu'l-Müşteşrikin Havle'l-Kur'ân*, 1:384.

⁶ Tevbe, 9/6.

⁷ Zürkânî, Muhammed Abdu'l-Azîm, *Menâhilu'l-İrfân fi U'lumi'l-Kur'ân*, thk., Fevvez Ahmed Zemerî, (Beyrût: Daru'l-Kitâbi'l-Arabî, 2002), 44.

laması için vahyedilen manaların tenezzülât-ı ilâhiye formunda lafızlara dökülmesi kaçınılmazdır. Şayet mana Allah'a, lafız da elçisine ait olursa mananın tam olarak lafızlarla ifadesi mümkün olmayacaktır. Mutlaka bir eksiklik kalacaktır. Mâverdi'nin (ö. 450/1058) de belirttiği gibi cumhura göre "Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık"⁸ âyetinden geçen kitaptan maksat Kur'ân olduğu görüşünü kabul edersek din konusunda noksan bir şey bırakmadığı ve insanların ihtiyacını giderdiği anlaşılmaktadır.⁹ Bu âyet, Allah'ın insanlar için murat ettiği hususların manalarla beraber lafızlarla tam olarak karşılandığını vurgulamaktadır. "Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır"¹⁰ âyetinde tebliğ kelimesi, kendisine indiği gibi hüküm, had ve kısas hakkındaki âyetlerin nazil olduğu şekliyle tebliğ edilmesinin gerekliliğini ifade etmektedir.¹¹ Nitekim Hz. Peygamber'in hayatı incelendiğinde, Kur'ân'ın tebliği konusunda çok titiz davrandığı, kendisine gelen vahyi hiç geciktirmeksizin sahâbeye aktardığı görülmektedir. Sahâbe de bu konuda üstlendikleri önemli görevin bilincinde olmuşlar ve Kur'ân'ı kendilerine bildirildiği şekilde, değiştirme, eksiltme ve ilâve yapmaksızın sonraki nesillere ulaştırmak için büyük çaba harcamışlardır. Bu samimi ve ciddi çaba sayesinde, işin başında belirlenen ilke ve yöntemlere bağlı kalınarak yazılı belgelerdeki bilgilerle hâfızalara nakşedilmiş olanların karşılaştırılması yoluyla tarihte o güne kadar emsali görülmemiş bir tespit çalışması gerçekleştirilmiş ve Resûlullah'ın emaneti aslına uygun biçimde ümmete ulaştırılmıştır.¹²

O halde Kur'ân'ı mana ve lafız yönüyle bir bütün olarak görmek gerekmektedir. Çünkü bunları birbirinden ayırmak Kur'ân bütünlüğünü ortadan kaldırmaktadır. Kısaca Hz. Cebrail, Resûlullah'a

⁸ En'âm, 6/38.

⁹ Mâverdi, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî, *'en-Nuket ve'l-Uyûn*, (Beyrût: Daru'l-Kutubi'l-İlmiye, tsz.), 2:112.

¹⁰ Maide, 5/67.

¹¹ Mâverdi, *en-Nuket ve'l-Uyûn*, 2:53.

¹² Zürkânî, *Menâhilu'l-İrfân*, 29-30.; Hayrettin Karaman vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, (Ankara: DİBY., 2014), 2:312.

Kur'ân'ın manasıyla birlikte lafzını da aktarmıştır.¹³ Bu çalışmada lafız ve mananın Allah'a aidiyetini gösteren kavramlar ve Kur'ân'ın her iki boyutunun ilahî olduğuna ilişkin bazı argümanlar detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1. Mana ve Lafızın Allah'a Aidiyetini Gösteren Kavramlar

Tarihi süreç içerisinde Kur'ân'ın lafız ve manasının ilahi olup olmaması konusunda yapılan tartışmalar neticesinde İslam alimlerinin kabul edip üzerinde icma ettiği görüşe göre Kur'ân mana ve lafız yönüyle tamamen Allah'a aittir.¹⁴ Hz. Peygamber efendimiz şayet lafızıyla Kur'ân'ı aktarmış olsaydı eklemeye bulunmuş olacaktı. Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki birçok âyet de bunu desteklemektedir. Örneğin Allah Teâlâ bizzat böyle bir eklemeye bulunması halinde helak etmesinden bahsetmektedir:

“Eğer Peygamber bize atfen bazı sözler uydurmaya kalkışsaydı, elbette onu bundan dolayı kısıkrak yakalardık; sonra da onun şah damarını keser atardık. Hiçbiriniz buna engel de olamazdınız.”¹⁵ Bu âyet Peygamber efendimizin kendi lafızıyla Kur'ân'ı ifade etmediğini göstermektedir. Kur'ân'da mana ve lafızın, Allah'a ait olduğunu belirten bir takım kavramlar vardır. Bu kavramlar incelendiğinde sadece tek yönlülükten bahsetmenin mümkün olamayacağı görülmektedir.

1.1. Kelam

Kur'ân'ın Allah'ın kelamı olarak nitelendirilmesi sadece mananın Allah'a, lafzının da Hz. Cebrail ve Resûlullah'a aidiyetini düşünenlere karşı güçlü bir argümandır. Çünkü sadece mana kelam olarak vasıflanamaz. Mana zihinde yer alan düşüncedir. Düşünceler dile aktarılmadığı sürece kelam olamaz. Başka bir deyişle nefsin

¹³ Zürkânî, *Menâhilu'l-İrfân*, 43-44.; Muammer Erbaş, “Kur'ân'ın Mana Boyutu Işığında Kur'ân Okumanın Anlamı”, *Marife*, 7/1, Bahar, 2007, 9.

¹⁴ Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin et- Teymî, *Mefâtilu'l-Ğayb*, (Beyrût: Dâru İhyâi et-Turâsî'l-A'râbî, 1420 h.), 1/44.; Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebîbekir b. Fereh el-Ensârî, *el-Camiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*. 10 Cilt. (Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Misriyye, 1964), 8:77.

İbn Aşur, Muhammed Et-Tahir b. Muhammed et-Tahir b. Aşur et-Tûnus, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Daru't-Tûnusiyye li'l-Neşri ,Tûnus, 1984, 12:201.

¹⁵ Hakka, 69/44-47.

içindeki duygu ve arzuların telaffuza yansımalarıyla veya kulaklara işitilmesiyle ancak kelam olmaktadır.¹⁶ Aşağıdaki âyet Allah'ın kelamının hem mana hem de lafız yönüne dikkat çekmektedir.

وَأَنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجْرُهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ

"Ve eğer müşriklerden biri senden eman dilerse, Allah'ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar ona eman ver."¹⁷

Müşriklerin Allah'ın kelamını işitmesi, ancak lafızıyla gerçekleşmektedir. Çünkü sadece mana Allah'a ait olmuş olsaydı müşrikler Onun kelamını işitemezlerdi. Mana ve lafız onlara okununca müşrikler Allah'ın kelamını işitir hale gelmişlerdir.¹⁸

Nitekim Resûlullah'ın şu hadisini de bu görüşe istişhad kabîlinden getirmek mümkündür: "Allah Teâlâ, ümmetinden nefislerinde yapmayı arzuladıkları şeyleri yapmadıkları ve konuşmadıkları müddetçe onları affetti."¹⁹ Buna göre arzuladıkları şey mana, konuştukları şey ise lafızlardır.

1.2. Kırâat

Kırâat kavramı, lafızıyla beraber okuma eylemini ifade etmektedir. *كُلُّ قُرْآنٍ مَا تَبَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ* "Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun"²⁰ âyeti kolayınıza geldiği gibi aynı lafızlarla okuyun²¹ anlamındadır. Bu emirle, namazda Kur'ân okumanın (kırâatın) vacip olduğu murat edilir.²² Şayet Kur'ân sadece mana ile inip lafız ile inmemiş olsaydı, *كُلُّ قُرْآنٍ مَا تَبَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ* ifadesi yerine *كُلُّ قُرْآنٍ مَا تَبَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ* (Kur'ân'dan size kolay gelen ifadesi yerine "manaya uygun değişik lafızlar okuyun") denilecekti.

¹⁶ Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib el-Amulî Ebû Ca'fer, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vîli'l-Kur'ân*, thk., Ahmed Muhammed Şakîr, (b.y: Müessesetü'-Risale, 2000), 2/248.

¹⁷ Tevbe, 9/6.

¹⁸ Şîrbînî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmet el-Hatîb eş-Şâfiî, *es-Sirâcu'l-Munîr fi'l-Î'neti al'a Ma'rîfeti Ba'di Meânî Kelami'r-Rabbîna'l-Hakîmi'l-Habîr*, (Kahire: Matbaatu Bulak, 1285 h.), 1:590.

¹⁹ Buhârî, "Îmân", 201-202.

²⁰ Müzemmil, 73/20.

²¹ Beydâvî, Kazî Nasuru'-Dîn Ebî Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999), 5:257.

²² Mâverdî, *en-Nuket ve'l-Uyûn*, 6:132.

Ancak burada “lafzın aynısı ile okuyun” anlamı bariz olarak anlaşılmaktadır.

Tâhâ sûresinde geçen *وَلَا تُعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ* “Sana vahyi tamamlanmadan Kur'ân'ı okumada aceleci davranma”²³ âyeti Peygamberimizin Kur'ân'ın nuzûl esnasında durumunu yansıtmaktadır. Bu âyet, Hz. Peygamber'in vahyi alırken onu tam olarak almama endişesi taşıdığı ve ezberlemek için hemen tekrar etmeye yöneldiği biçiminde açıklanmıştır. Taberî (ö. 310/923) de Hz. Resûlullah'ın vahiy indiğinde unutmamak adına hemen ashabına okuyup onlara yazdırması ve imla etmesi konusunda acele davranmasının yerildiğini dile getirmektedir. Çünkü inen vahyin açıklaması da gelmekteydi. Daha beyanı gelmeden Hz. Peygamber tarafından acele tebliğ edilmemesi de emredilmiştir.²⁴

لَا تُحْرَكُ بِهِ لِسَانُكَ لِتَعْجَلَ بِهِ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ

“Onu (Kur'ân'ı, kavrayıp belletmek için) aceleye kapılıp dilini onunla hareket ettirip-durma. Şüphe yok ki, onu toplamak ve okutmak da Bize aittir. O halde sana Kur'ân'ı okuduğumuz zaman onun okunuşunu izle. Sonra onu açıklamak da bize aittir”²⁵ âyeti ise birkaç cihetle Kur'ân'ın manasının ve lafzının Allah'a aidiyetini göstermektedir. Sadece manaya uygun bir ifade bulunulmuş olsaydı dilin acele hareket edilmesinden bahsedilmezdi. Resulullah, Hz. Cebrail'den Kur'ân'ın lafzını alırken unutmamak için acele davranmıştır. Aynı zamanda Hz. Cebrail Kur'ân'ı okurken takip etmesi de emredilmiştir. O halde mana ile beraber lafız da nazil olmuştur. Aksi takdirde Resulûllah aynı lafızlarla inen âyetleri okumada eksik bırakır düşüncesinden dolayı acele davranmaz ve kırâatı takip etmezdi. Zihnine inen mefhumu kendi lafızlarıyla rahat bir şekilde eda ederdi. Ayrıca ayetlerin farklı telaffuzlarla aynı anlama gelecek rivayetlere de rastlanılmış olurdu.

Kur'ân'ın cem'i konusu da mana ve lafızdan ibaret olan o şe-

²³ Tâhâ, 20/114.

²⁴ Taberî, *Camî'u'l-Beyan*, 28/382.

²⁵ Kıyâme, 75/16-19.

refli kitabın bir mushaf'ta toplanacağına işaretler. Allah Teâlâ, zikrini hiçbir değişiklik olmadan koruyacağına garanti vermesi gibi yuvarındaki âyette cem' etmesine de kefil olduğunu bildirmiştir. Aynı şekilde cem' kelimesi kitabet anlamına da gelmiştir. Cem' Resûlullah zamanında, Hz. Ebu Bekir'in hilafetinde ve Hz. Osman'ın döneminde olmak üzere üç aşamada gerçekleşmiştir.²⁶ Allah katında inzal olan kelamın olduğu gibi okunması, hıfz edilmesi, yazılması ve cem edilmesi (bir mushafta bir araya getirilmesi) Kur'an'ın mana ve lafız olarak âlemlerin Rabbine nisbetini gerektirmektedir.

1.3. Tilavet

Tilavet kavramı da mana ile lafzın Allah tarafından oluşuna bir delildir. İştikak yönünden 'takip etme ve izleme' manasına gelen tilavet, lafzın varlığını gerektirmektedir. Bu lafzın, Resûlullah'a ait olamayacağı aşikârdır. Zira kendisine ait olsaydı kendi lafzını Hz. Cebrail'den takip edip okumazdı. Vahiy meleği olmadan da okuyabilirdi. Manalarıyla beraber inen vahyin lafızlarını takip etme sarahaten Allah'a aidiyetini göstermektedir.

Tilavet; art arda tertip edilen harfleri düzgün ve birbirlerine uyacak şekilde okumayı takip etmeyi gerektirmektedir.²⁷ Tilavet kavramı, birçok âyette kendilerine gelen vahiylerin olduğu lafızlarla art arda okuması bağlamında geçmektedir:

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ

“And olsun ki içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini tilavet eden, onları arındıran, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur.”²⁸

Bu âyete göre Resûl, kendisine nazil olan âyetleri tilavet etmiş, âyetlerdeki mesajlarla müminleri arındırmış ve aynı şekilde kitap ve hikmeti lafızlarıyla öğretmiştir. Dolayısıyla lafızlarla öğretilen bir metin, manasıyla beraber inzal edene aidiyetini gösterir.

²⁶ Zürcânî, *Menâhilu'l-İrfân*, 197.

²⁷ Ragib İsfahânî, Ebu'l-Kâsım el-Hüseyin b. Muhammed, *Tefsîru'r-Râgib el-İsfahânî*, (Riyâd: Dâru'l-Vatan, 2003), 2:598.

²⁸ Âl-i İmrân, 3/164.

﴿رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً﴾²⁹ ifadesi sayfalara yazılmış lafızların okunduğu belirtmektedir. Bu ise sayfalarda yazılan yazıları Allah tarafından nazil olduğu veçhiyle art arda gelen ayet ve sûrelerin müradiflerinin değil, aksine lafızıyla geldiği gibi okunduğunu kanıtlamaktadır.

1.4. Tertil

Tertil aralıklarla parça parça indirilmesi anlamına gelmektedir. Kur'ân'ın bir defada inzal olmayıp yirmi üç sene boyunca bölüm bölüm nuzûlü ezberlenmesini pekiştirmek amaçlıdır. Nitekim; وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَّاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُتَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا "İnkârcılar, 'Kur'ân Ona bütünüyle bir defada indirilseydi ya!' diyorlar. Oysa biz onu senin kalbine iyice sağlamlaştıralım diye böyle yaptık ve onu uygun aralıklarla parça parça gönderdik"³⁰ âyeti de bu durumu teyit etmektedir. Zira Resûlullah, ümmî olup Kur'ân yazılı olarak kendisine inmemişti. Kur'ân'ın bu şekildeki nuzûlü onun kalbine daha iyice yerleştirmek ve sabit kılmak içindir.³¹ İnen lafızların muhafazası daha önem arz etmektedir. Yani, Allahu Teâlâ, Kur'ân'ın tamamını bir defada değil de yaklaşık yirmi üç sene zarfında, âyet âyet, bölüm bölüm indirmekle Resûlullah'ın her gelen âyeti gerek metni gerekse anlamıyla zihnine iyice yerleştirmesini ve ruhuna sindirmesini amaçlamış; O da Kur'ân'ın bütününe eksiksiz ve yanlışsız olarak hâfızasına yerleştirmiştir.³² Diğer semavî kitaplar yazılı bir metin olarak bir defada indirilmişti. Peygamberleri yazılı metne bakıp okuyabiliyorlardı. Resûlullah ise okuma yazma bilmediği için (bazı hikmetleri gerektirmekle beraber) ezbere alması lazımdı. Bundan dolayı da parça parça inmişti.³³ İbn Cübeyr, tertilin; lafızlarını aynı nazım ve ardı ardına gelen kelimeleri ile öne veya geriye almaksızın okuma manasına geldiği söylemektedir.³⁴ İşte bu durum Allah'ın

²⁹ Beyyine, 98/2.

³⁰ Furkân, 25/32.

³¹ Beğâvî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mesud b. Muhammed b. el-Ferrâ, el-Beğâvî, *Meâlimetü't-Tenzil fi Tefsîri'l-Kur'ân*, thk., Abdu'r-Razık el-Mehdî, (Beyrût: Daru İhyâi et-Turasi'l-'Arabî, h. 1420), 3:445.

³² Hayrettin Karaman vd., *Kur'ân Yolu*, 4:123.

³³ Râzî, *Meâfâtihu'l-Ğayb*, 24:457.

³⁴ Mâverdî, *en-Nuket ve'l-Uyûn*, 6:126.

kelamının hem mana hem de lafızdan ibaret olduğuna güçlü bir delil olmaktadır.

1.5. Diğer Kavramlar

Talim³⁵, dirase³⁶, kavi³⁷, Arabî kitap³⁸ gibi ifadeler de Kur'ân'ın mana ve lafzın Allah'a aidiyetini göstermektedir. Ayrıca müşriklerin bu kitabı tebdil³⁹ önerilerinin karşılıksız kalması da mana ve lafzın sadece Allah'a ait olduğuna ilişkin bir delildir.

2. Kur'ân'ın Mana ve Lafız Yönüyle İlahî Olduğuna İlişkin Argümanlar

Kur'ân'ın mana ve lafız yönüyle ilahî olduğuna ilişkin bazı argümanlar bulunmaktadır. Tüm bu argümanlar mana yönüyle inmesinin mümkün olmayacağını göstermektedir. Aksi takdirde Kur'ân'ı mana olarak okumak caiz olacaktı. Halbuki Cebrail (a.s), Kur'ân'ı lafız olarak indirerek eda etmiştir. Mana ile eda etmesinin caiz olmamasındaki sır, Kur'ân'ın lafızıyla ibadet edilmesi ve kendisiyle i'câz kastedilmesidir. Hiç kimsenin o asıl lafzın yerine başka

³⁵ Bakara, 2/169.

³⁶ A'raf, 7/169.

³⁷ Zümer, 39/18; Tûr, 52/33; Hâkka, 69/44; Müzzemmil 73/5. "Bu Kur'ân, arşın sahibi katında değerli, güçlü, sözü dinlenen ve güvenilen şerefli bir elçinin getirdiği sözdür." (Tekvir, 81/19-21.) Bu âyette güçlü ve şerefli bir Resulden bahsedilir ki O da Hz. Cebraildir (a.s). Bu elçi bir sözü Allah'tan alıp Hz. Peygamber'e (s.a.s) getirmiştir. Aslında bu ayet de sadece mana ile değil söz yani lafızla getirildiğini ortaya çıkarmaktadır. Günümüzdeki imkânlar bu konuyu daha da anlaşılır kılmaktadır. Örneğin, bir kitabın kaydedildiği bir flaş belek birisine verildiğinde mana ile beraber lafız da verilmiş olur.

³⁸ "(Resûlüm!) Onu Râhu'l-emîn (Cebrail) uyarıcılardan olası diye, apaçık Arap diliyle, senin kalbine indirmiştir." (Şuara, 26/193-195.) âyeti Kur'ân'ın Arapça olarak Peygamberimizin kalbine indirildiğinden bahseder. Şayet mana olarak Resulullah'ın kalbine inmiş olsaydı Arapça kaydı gelmezdi. Bilindiği gibi manalar soyut kavramlardır. Bu soyut kavramın dili olmayıp lafızların dili söz konusudur. Bu ayette Arapça dilinin zikredilmesi onun harf ve kelimelerden oluşan mana ve lafızlarla indiğini göstermektedir.

³⁹ Yûnus, 10/15. Hz. Peygamber'in, Müşriklerin "onu değiştir" önerilerine karşı faraza böyle bir girişimde bulunsaydı akibetiyle ilgili inen âyet, tek başına mana ve lafız yönüyle Allah'a aidiyeti konusunda delil olarak yeterlidir. Söz konusu âyetin meali şöyledir: "Eğer o (Muhammed), Bize karşı, ona bazı sözler katmış olsaydı, Biz onu kuvvetle yakalardık." (Hâkka, 69/44.)

bir lafzı koymaya gücü yetmez. Her bir harfin altında sayısız manalar vardır. Aynı zamanda hiç kimsenin, o manalara şamil olan harfin yerine başka bir harf getirmeye gücü yetmez.⁴⁰ Yani, Kur'ân'ın lafızları Allah tarafından vahyedildiği ittifaken sabittir.⁴¹ İşte bundan dolayı bu lafızlara kelam-ı lafzî denilir.

Resûlullah'ın vahiy alma konusundaki vahiy olgusunun süreci şöyledir: Rabbanî kaynaklı olup melek tarafından nakledilen ve beşer tarafından alınandır. O, güçlü olan Allah'ın vahyettiği bir vahiyden başka bir şey değildir.⁴² Buna göre bu iletişim süreci şöyle gerçekleşmiştir: Vahyin kaynağı; Allah, mesaj; Kur'ân, kanal; Cebrail ve alıcı Hz. Muhammed'dir (s.a.s). Geri bildirim ise aldığı gibi söylenen lafızlardır.

Kur'ân şekil ve muhteva olarak mucize bir kelimedir. Derin ve mantıklı manalar ile lafız güzelliği, uygunluğu, ruhu coşturması gibi lafzî ibareler bizatihi Allah'a nispeti konusunda önemli unsurlar olarak mülahaza edilmektedir.

2.1. Tehaddî Meselesinde Mana ve Lafız Bütünlüğü

Resûlullah (s.a.s) Kur'ân'ı tebliğ ederken müşrikler bu kelamın Allah'a ait olmadığını ve kendi tarafından uydurulduğunu, daha da ileri giderek başka milletlere sahip olan şahıslar tarafından kendisine öğretildiğini iddia etmişlerdir. Hatta meleklerle beraber gökten bir kitap getirmedikçe inanmayacaklarını söylemişlerdir.⁴³ Allah bundan dolayı onların iddialarına karşı meydan okudu. İşte bu meydan okumaya tehaddî denilmektedir. Tehaddî Kur'ân'ın aynı-sını⁴⁴, benzerini⁴⁵, on sûresini⁴⁶ ve bir sûresini⁴⁷ getirme şeklinde dört

⁴⁰ Suyûtî, *İtkân*, 1:141; Zürkânî, *Menâhil*, 1:45.

⁴¹ Zürkânî, *Menâhil*, 1:45.

⁴² Rıdvân, *Arâu'l-Müşşerikin Havle'l-Kur'ân*, 1:10.

⁴³ "Kâfirler, 'Bu Kur'ân, onun uydurduğu, birilerinin de bu konuda kendisine yardım ettiği bir düzmeçeden ibarettir' dediler." (Furkân, 25/4); "Hiç kuşkusuz, Kesin olarak bunları ona bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Oysa ona öğretiyor dedikleri kişinin dili yabancadır, bunun dili ise açık seçik Arapça'dır." (Nahl, 16/103.)

⁴⁴ Kasas, 28/49.

⁴⁵ İsrâ, 17/88.

⁴⁶ Hûd, 11/13.

⁴⁷ Yûnus, 10/38.

aşamada gerçekleşmiştir.

Allah Teâlâ, Kur'ân'ın mana ve lafzın Allah'a ait olmadığını söyleyenlere, bir sûrenin benzerini getirme konusunda meydan okumuştur. O dönemde bulunan fasih edipler; onların bağınazlıkları, inatları ve cahiliyedeki kibirleri son derece ileri olmasına rağmen karşılık veremediler. Savaşmayı tercih edip Kur'ân'ın benzerini getirme karşısında acziyetlerini gösterdiler. Böylece edip olan Araplar daha çok lafzı karşısında mücadeleye çalışmış fakat yenildiklerini itiraf etmişlerdir. "Eğer müşriklerin misliyle karşılık vermeye güçleri olsaydı kılıç ve oklarla değil, dil ile karşılık verirlerdi. Böylece, ölüm ve sıkıntı ile karşı karşıya kalmazlardı. Savaşlarda kendilerini ve mallarını feda etmezlerdi. Şâyet bu fasîh müşrikler, Kur'ân'ın meydan okumalarına karşılık vermiş olsalardı, bize kadar tevatüren haberleri ulaşırdı."⁴⁸ Herhangi bir karşılıktaki bulunmama-ları, bu kelamın Allah'a aidiyetini göstermektedir.

Kur'ân'ın inzal sürecinde müşrikler, orta dönemlerde zındıklar ve son asırda müsteşriklerin Kur'ân'a karşı kuşkulu yaklaşımları ve yersiz iddiaları onları akamete uğratmıştır. Bugün tahaddî âyetleri yine onlara meydan okumaktadır. Kur'ân'ın, Allah'a nisbetini kabul etmeyen bugünün insanı da bu âyetlere muhataptır. Kur'ân'ın zengin içerik ve şekil düzenine karşı cevap vermek mümkün olmamış ve olmayacaktır. Bu durum mana ve lafızların beşerî olamayacağını ifade etmektedir.

2.2. Gaybî Haberler Bağlamında Mana ve Lafız Bütünlüğü

Birçok âyet gayb ile ilgili haberlerden bahsetmektedir. Bu âyetlerin varlığı Kur'ân-ı Kerim'in Allah katından oluşuna işaret etmektedir. Zira Allah bildirmediği Peygamberler de gaybi bilmezler. "Allah'tan başka yerde ve gökte olanlar gaybı bilmez"⁴⁹ âyeti de bu durumu vurgulamaktadır. Ancak Allah bazı gaybî haberleri de daha zamanı gelmeden indirdiği kelamında zikretmektedir. Rûm

⁴⁸ Sadrâ, Muhammed b. İbrahim, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, (Tahran: İntişarat-ı Bon-yad-i Hikmet-i İslami Sadrâ, 2000), 3:521.

⁴⁹ Neml, 27/65.

sûresinin başında “Rumlar yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Fakat onlar bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip gelecekler. Önce olduğu gibi sonra da Allah'ın dediği olur. O gün müminler Allah'ın yardımını sebebiyle sevinecekler.”⁵⁰

Ehl-i kitap olan Rûm (Bizanslılar) karşısında, ateşperest olan Farslar'ın galibiyetleri putperest Mekkeliler'de büyük bir sevinç meydana getirmişti. Mekke müşrikleri bu gelişmeyi Müslümanlara karşı böbürlenme aracı olarak kullanmıştır. Bunun üzerine Allah (c.c), müminlerin mâneviyatını yükseltecek bir müjde verdi: İlâhî bir kitaba inanan Bizanslılar kısa bir süre içinde galip olacaklar ve o zaman Müslümanlar büyük bir sevinç yaşayacaklardı.⁵¹

Aynı zamanda bu âyetler birçok gaybî haberlerin gerçekleşeceği müjdesini de vermektedir. Bizansların mağlubiyeti, sonrasında galibiyeti ve Müslümanların sevinci ki Bedir Zaferi'nin aynı tarihte tevafuk etmesi ve 3 ila 9 yıl arasında gerçekleşmesi olayları, Allah bildirmeseydi Resûlullah'ın bileceği husûslardan değildi. Müslümanlar da kendi kutsal kitaplarının verdiği bu haberin gerçekleşmesi ve kitap ehli komşularının galip gelmesi yanı sıra Allah'ın kendilerine lütfettiği başka başarıların sevincini yaşadılar.⁵² Tefsirlerde âyetteki vaadin gerçekleşmesi izah edilirken, Bizans galibiyetinin Bedir Savaşı'nın kazanıldığı veya Hudeybiye Antlaşması'nın yapıldığı tarihlere denk geldiği yönünde rivayetlere yer verilmesini⁵³ de bu gayb ile ilgili olayların gerçekleşmesinden bahseden âyetlerin Allah'ın indirmiş olduğu mana ve lafızlarla kendisine aidiyetini rahatlatmaktadır.

Gayptan bahseden tüm âyetler, Hz. Muhammed'in Rabbi tarafından bir Peygamber oluşuna delil olabileceği gibi, Kur'ân'ın da Allah tarafından manen ve lafzen alındığını kanıtlamaktadır.

2.3. İtap Âyetleri Bağlamında Mana ve Lafız Bütünlüğü

⁵⁰ Rûm, 30/2-5.

⁵¹ Karaman vd., *Kur'ân Yolu*, 4:289.

⁵² Taberî, *Camiu'l-Beyan*, 20:69.

⁵³ Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed, *el-Fâik fi Çarîbi'l- Hadîsi ve'l-Eseri*, thk., Ali Muhammed Becâvil-Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhîm, (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, , tsz). 3:466.

Peygamberler masum olmalarıyla beraber beşerdirlere. Onlar da bazen zelle dediğimiz ayak sürçmelerinde bulunabilirler. Bu durumda vahiy hemen devreye girmekte ve onları ikaz etmektedir. İkaz eden âyetlere itap âyetleri denilmektedir. Bu âyetler, Peygamber efendimizin özel hayatına bile dokunmaktadır. Şayet kendisi yazmış olsaydı mahremiyle ilgili hususlara ilişkin âyetleri gizlerdi. Bu durum, Resûlullah'ın Allah'tan aldığı her şeyi olduğu gibi aktardığını ve vahyin güvenilirliği yanında hiçbir şeyin gizlenmediği hakkında isabetli bir görüşü de göstermektedir.

Kur'ân'ın lafız veya manasını Resûlullah'a nispet eden söylemler realite ile uyuşmamaktadır. Normal bir insanın yazdığı kitabında kendisini yermesi, tehdit etmesi ve uyarması görülmemiştir. O halde Kur'ân, Resûlullah'ın değil, sadece Allah'ın kelimidir.

İtap âyetleri çerçevesinde hadis, esbâbu'n-nuzûl ve siyer kitaplarının naklettikleri husûslar çok önemlidir. Bunlardan birkaçına değineceğiz:

2.3.1. Abdullah b. Ümmî Mektûm Olayı

Resûlullah (s.a.s) Kureyş liderleriyle -İslam'a girme arzusuyla onlarla konuşurken Abdullah b. Ummî Mektûm çıkageldi. Kendisi âmâ idi. Resûlullah'a Allah'ın kendisine öğrettiği şeyleri kendisine de öğretmesini istedi. Peygamber efendimiz döndü ve yüzünü ekşitti. Böylece Allah, bu durumdan dolayı kendisini itap edip şu âyeti indirdi⁵⁴: "(Peygamber), âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve çevirdi. (Resûlüm! onun halini) sana kim bildirdi! Belki o temizlenecek yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek. Kendini (sana) muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun. Oysaki onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin."⁵⁵

Bu olaydan sonra Resûlullah Abdullah İbn Ümmî Mektûmla karşılaştığında "kendisinden dolayı Rabbimin beni azarladığı şahsa merhaba!" diyerek iltifat ederdi ve "ihtiyacın var mı, bir şey istiyor

⁵⁴ Suyûtî, Celâluddin, *Lubâbu'n-Nukûl fi Esbâbi'n-Nuzûl*, (Beyrut: Dâru'l-Mârif, 1998), 325.

⁵⁵ Abese, 80/1-7.

musun? diye sorardı. Hatta savaşa gittiğinde halka namaz kıldırması içinde Medine'de Abdullah'ı görevlendirirdi.⁵⁶

Bu olayda yerilmesi sonucunda inen âyet, vahyin ilahî menşeli olduğunu yani, mana ile lafzın Allah'a ait olduğunu sarahaten belirtmektedir.

2.3.2. Bedir Savaşından Sonra Fidyeye Meselesi

Müslümanlarla müşrikler arasında yapılan Bedir Savaşında müşrikler hezimete uğradılar. Çok sayıda esir alınmıştır. Ancak bu konuda henüz bir hüküm yoktu. Resûlullah da bu esirlerin durumuyla ilgili Ashabıyla iştirâre etti. Hz. Ebubekir Peygamber efendimizin bu esirleri affetmesini istemiş, Hz. Ömer de küfrün belinin kırılacağı ümidiyle bunların öldürülmesini önermişti. Peygamberimiz iştirâre sonunda af yolunu izleyerek fidye karşılığında serbest bırakmıştı.⁵⁷ Bunun üzerine Allah Teâlâ Peygamberini azarlayarak şu âyeti indirmişti: "Hiç bir peygambere, yeryüzünde kesin bir zafer kazanıncaya kadar esir alması yakışmaz. Siz dünyanın geçici yararını istiyorsunuz. Oysa Allah (size) ahireti istemektedir."⁵⁸

Hz. Peygamberimize Kur'ân, mana ve lafız yönüyle ait olsaydı kendi aldığı kararın zıddına yer vermezdi.

2.3.3. Münafıklara Savaşa Katılmamaları Husûsunda İzin Vermesi

Suriye'den Medine'ye gelen tüccarların, Bizansların Müslümanlara saldırı hazırlığında olduklarını söylemeleri üzerine Peygamberimiz Tebuk Gazvesine hazırlanmaya başlamıştır. Münafıkların lideri Abdullah b. Übey özür beyan ederek seksen münafıkla beraber savaşa iştirak edemeyeceklerini söylemiştir. Peygamber efendimiz de onların özürlerini kabul etmişti.⁵⁹ Ancak hemen sonrasında inen "Allah, seni affetsin! Doğru söyleyenler sana iyice belli

⁵⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, 4:700; Tirmîzî, Muhammed b. İsa, Ebu İsa, *el-Câmiu's-Sahîh Sünenü't-Tirmîzî*, (Beyrût: Dâru'l-İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, tsz.), "Tefsir", 73.

⁵⁷ Müslim Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîhi Müslim*, (Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, trz.), "Cihat", 58; İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed, *el-Müsned*, (Kahire: Müessesü'l-Kurtuba, tsz.), 1:31.

⁵⁸ Enfâl, 8/67.

⁵⁹ Taberî, *Camîu'l-Beyân*, 14:272.

olup, yalancuları bilinceye kadar beklemeden niçin onlara izin verdin?"⁶⁰ âyetiyle Allah, Peygamberimize sitem edip affetmiştir. Bu âyet de Kur'ân'ın mana ve lafzın Allah'a mahsus olduğunun en güzel örneklerindedir.

2.3.4. Mahremiyeti (Özel Hayatı) İle İlgili Âyetler

Peygamberimizin zevcelerine yaklaşmayı, Allah haram kılmadığı halde nefesine haram kılması ardından çok şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir.⁶¹ "Ey peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun?"⁶²

Resûlullah'ın evlatlığı olan Zeyd b. Harise'nin, Hz. Zeyneb b. Cahş'ı boşaması ardından onun tutumu ile ilgili inen âyet Kur'ân'ın manen ve lafzen Allah'a nisbetini gerektirmektedir.

"(Resûlüm!) Hani Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye: Eşini yanında tut, Allah'tan kork! diyordun. Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana lâyıık olan Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişkisini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlâtlıkları, karlılarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir."⁶³

Peygamber Efendimizin mahremiyetini en güzel şekilde ifade eden bu âyet, Allah'a ait olmasaydı, Resûlullah'ın temenni etmekte olduğu gizli durumunun ortaya çıkması ve problemin çözümü mümkün olmayacaktı. Bu durum ne kadar mahremiyet gizliliğini gerektirse de hakikatin ortaya çıkması açısından zikredilmesi Allah'ın kelamı oluşuna işaret etmektedir.

2.3.5. Yahudilerin Sorularına Cevap Verememe

Yahudilerin ruh hakkında sorularının ardından yarın cevap vereceğini ve inşallah demediği için on beş gün sonra "sana ruhtan sorarlar"⁶⁴ durumuyla ilgili malumat inmiştir. Bu soruya cevap

⁶⁰ Tevbe, 9/43.

⁶¹ Rıdvân, *Arâu'l-Müşteşrikin Havle'l-Kur'ân*, 1:394.

⁶² Tahrir, 66/1.

⁶³ Ahzab, 33/37.

⁶⁴ İsrâ, 17/85.

verme konusunda hırslı olduğu halde vahyin gecikmesi Kur'ân'ın Peygamber'in eseri olmadığına şahadet etmektedir.

Kısaca şunları diyebiliriz: Kur'ân'ın manası ve lafızları Allah'a ait olmayıp Resûlüne ait olsaydı, azarlamalara maruz kalmazdı. Kendisine ait olsaydı, tehditlere, eleştirilere, itaplara ve öğütlere hedef olmazdı. Görüşlerine saygılı olmaları için susar ya da hakikati gizlerdi.

2.4. Bilimsel Gerçekler Bağlamında Mana ve Lafız Bütünlüğü

Hiçbir bilimin gelişmediği bir dönemde inen Kur'ân âyetleri insanları hayrete bırakacak kadar bilimsel gerçeklere yer vermiştir. Onun muhtevasında bilimsel kanunların yer alması manayla beraber lafızlarının da indirildiğinin bir göstergesidir. Okuma ve yazma bilmeyen bir Peygamberin, astronomiden, tıptan, jeolojiden, zoolojiden, botanikten, bilim ve teknikten mahir olduğu söylenemez. Günümüzdeki teknolojik gelişmeler, daha yeni yeni Kur'ân'da bahsedilen bilimsel gerçekleri keşf etmektedir.

Göğün genişlemesi⁶⁵, sonrasında genişlemenin durup dürüleceği⁶⁶, gökle yerin retk iken daha sonra fetk olması (birleşikken birbirinden ayrılması)⁶⁷, Dünyanın yuvarlak olması⁶⁸, denizlerdeki tatlı ve tuzlu suların birbirine karışmaması⁶⁹, insanın oluşum merhaleleri⁷⁰, dağların fonksiyonu⁷¹ gibi bilimsel gerçekler her şeyi bilen bir yaratıcının vermiş olduğu haberler olarak telakki edilmelidir. O halde bu Kur'ân Allah'ın kelimeleridir. Bilimsel gerçekleri izah ederken seçtiği kelimeler/lafızlar da Ona ait olduğuna işaret etmektedir.

2.5. Belağat ve Fesahat Çerçevesinde Mana ve Lafız Bütünlüğü

Hz. Resûlullah'ın gönderildiği Arap Yarımadasında edebiyatın zirvede olmasından dolayı kendisine nazil olan Kur'ân, bu geleneğe

⁶⁵ Zâriyât, 51/47.

⁶⁶ Enbiyâ, 21/104.

⁶⁷ Enbiyâ, 21/30.

⁶⁸ Zümer, 39/5; Nâzi'ât, 79/30.

⁶⁹ Rahmân, 55/19-20.

⁷⁰ Bkz., Alak, 96/1-3; Kıyâme, 75/36,37; İnsan, 76/2; Secde, 32/7-8; Necm, 53/45-46.

⁷¹ Nebe', 78/7.

uygun olarak edebiyat sahasında eşsizliğini ortaya koymuştur. O dönemdeki Arapların edebiyat alanındaki seviyesini de aşarak otoritesini kabul ettirmiştir. Kur'ân'ın fesahat, belağat ve üslûp açısından muciz olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir.⁷²

Kur'ân, bir benzerini veya bir kısmını getirmeleri konusunda müşriklere meydan okunduğunu tahaddi kapsamında incelemiştir. Buna rağmen müşrikler bile Kur'ân lafzının üstünlüğünü kabul etmekten başka bir çare bulamamışlardır. Lafız olarak da Kur'ân-ı Kerîm birçok edebî incelik ve güzelliklere yer vermiştir. Beyân, meânî ve bedî ilimlerine ait konular incelendiğinde bunlara ait örneklerin Kur'ân âyetlerinde de mevcut olduğu görülür.⁷³

Said Nursi (ö. 1960) de Kur'ân'ın belağatı husûsunda şöyle demektedir: “Belağat en revaçta olduğu bir anda Kur'ân-ı Mu'cizu'l-Beyân nüzûl etti. Nasıl zaman-ı Musa Aleyhisselam'da sihir ve zaman-ı İsa Aleyhisselam'da tıp revaçta idi. Mu'cizelerin muhimmi o cinsten geldi. İşte o vakit, büleğâ-yı Arabı, en kısa bir sûresine mukabeleye davet etti.”⁷⁴

M. Tayyib Okıç (ö. 1977); Kur'ân'ın, Arap nesir edebiyatının ilk ve edebî şaheseri olduğunu, stil ve üslûp bakımından taklit edilemez bir mükemmellik örneğini sergilediğini, onun tilaveti karşısında Arapça bilen veya bilmeyen gayr-i müslimler bile hayran kaldıklarını belirtir. Kur'ân-ı Kerim'i Fransızcaya çeviren Regis Blachere'nin (ö. 1973) Arapça bilmeyen bir Avrupalı Kur'ân'ın tilavetinden etkilendiğinden bahsettiğini aktarmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'in üslûp mükemmelliği karşısında, İslamiyet aleyhinde eserleriyle meşhur olan papaz Henri Lammes'in (ö. 1937) teslim olmak zorunda kaldığını da söylemektedir.⁷⁵

⁷² Bâkılânî, *Îcâzu'l-Kur'ân*, 260; Bediuzzaman Said Nursî, *Îşarâtu'l-Îcâz fi Mezâni'l-Îcâz*, (İstanbul: Sözleryayınları, 1994), 44-49; 114-125. Ayrıca bu konuda geniş bilgi için Seyyid Kutub'un *et-Tasvirul-Fenni fi'l-Kur'ân* isimli kitabına bakınız.

⁷³ Bkz., Bakara, 2/18; A'raf, 7/179; Secde, 32/14; Yâsîn, 36/37; Câsiye, 45/21.

⁷⁴ Bediuzzaman Said Nursî, *Sözleryayınları*, (İstanbul: rnk Neşriyat, 2014), 399.

⁷⁵ Okıç, M. Tayyib, *Kur'ân-ı Kerim'in Üslûb ve Kıvrakları*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi, 1963), 1.

En büyük tanıklığın düşmanın tanıklığı olduğu gerçeğiyle burada onların sözlerine yer vermek uygun olacaktır. Kur'ân-ı Kerim'in Fransızca tercümesini yazdığı mukaddimesinde Cenevre Üniversitesi profesörlerinden Edouart Montet (ö. 1934) Kur'ân'ın belâğatı ve fesahatı hakkında şöyle ifadelerde bulunmaktadır: "Sûreler hakkında ileri sürdüğümüz birçok konuda -ne hükümler verilirse verilsin- Arapça olarak Kur'ân'ı bilenlerin hepsi bu dinî kitabın güzelliğini, uslûbunun son derecedeki (edebî bakımdan) mükemmeliyetini yüceltmekte müttetik olacaklardır ki, Avrupa dillerindeki bütün tercüme bu hissettirip ifade etmek imkânından mahrumdurlar."⁷⁶

Gerçekte bu davet karşısında muarızlar, acizliklerini ortaya çıkarmaktan başka bir şey yapamamışlardır. Bu alanda bazı cüretkârların ortaya atıldıkları da görülmüştür. Güya Kur'ân-ı Kerim'e bir nazire olmak üzere birkaç cümle ortaya atanlardan biri, Peygamberliğini iddia eden yalancı Müseylime olmuştur.⁷⁷ Kur'ân-ı Kerim'in bir taklidini yapmaya niyetlenmiş, fakat bir müddet sonra يَا أَرْضُ اَبْلَعِي تَرَابِي وَيَا سَمَاءُ اَبْلَعِي "Ey toprak suyunu yut! Ey gök sen de tut!"⁷⁸ âyetinin bir çocuk tarafından okunduğunu işitince bu işten vazgeçmiştir. Hatta bu âyet ruhunda öyle bir etki bırakmış ki, o ana kadar hazırladığı tüm taklitlerini yok etmiştir. Kur'ân-ı Kerim'in hiçbir zaman taklit edilmeyecek Allah'ın sözü olduğuna inanmıştır.⁷⁹ Günümüzde de Kur'ân'a karşı nazariyede bulunmak isteyenler olursa onlar da Kur'ân'ın müthiş belâğatı karşısında aciz kalacaklardır.

Kur'ân'ın uslûbü, icazı ve belâğatı bu kelamın Allah'a ait olduğuna şahitlik etmektedir. Beşerin onun karşısında aciz kalması, bunun; mana ve lafız olarak beşer lafzı olamayacağını göstergesidir.

2.6. Resmu'l-Kur'ân Bağlamında Mana ve Lafız Bütünlüğü

Hz. Osman'ın cem' sırasında Kur'ân'ın imla (yazım) kurallarıyla yazdirdığı şekle Resmu'l-Kur'ân, Resmu'l-Mushaf veya Resm-

⁷⁶ Okıç, *Kur'ân-ı Kerim'in Uslûb ve Kirâati*, 2.

⁷⁷ Suyûtî, *İtkân*, 4:11.

⁷⁸ Hûd, 11/44.

⁷⁹ Okıç, *Kur'ân-ı Kerim'in Uslûb ve Kirâati*, 5.

i Osmanî denilmektedir. Hiçbir kitaba nasip olmayan imla şekli, Kur'ân'ın günümüze kadar korunarak geldiğinin ispatıdır. Sahabe o dönemden itibaren kelimelerin yazılış biçimlerine o kadar önem verdiler ki, imla zamanla değişse bile o kelimeler aynı tarzda telaffuz ve yazı şekli ile bize intikal etmiştir. Böylece yazım kurallarının erken dönemde konulması Kur'ân'ın mana ve lafız olarak Allah'a nispetini de göstermektedir. Ezberinde gösterilen itinalar yazımında da gösterilmiştir.

Kur'ân'ın okunuşunda Hz. Peygamber Efendimizin okunuşu esas alındığı gibi yazılmasında da çağlar boyunca sahabenin icmasına mazhar olan Hz. Osman'ın Mushafı'ndaki imla biçim ve kuralları da Kur'ân'ın yazılışına esas alınmıştır. Zamanla yazım kurallarında ciddi bir değişiklik olduysa da İslam ümmeti, Kur'ân'ın titiz bir koruma altında olmasının bir tezahürü olarak imlasında sadece 'İmam Mushafı' olarak tarihe geçen Hz. Osman'ın yazdırdığı Mushafın yazım kurallarına uymaktadır. Öyle ki cumhur-u ulema Kur'ân yazısının tevkifi olduğunu ve buna muhalefet etmenin caiz olmadığını söylemişlerdir.⁸⁰

Mushaf'ın yazımı günümüzdeki sitile uygun olan ve olmayan şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Kur'ân'da telaffuzu aynı olup yazım şeklinin ayrı olması durumunu güzellikle kabul etmek gerekmektedir. Çünkü bunlar sahabenin onayıyla Zeyd b. Sabit'in imlasıdır. Diğer mushafların muhafazası için bu imla şekline muhalefet etmenin haramlığını İmam-ı Malik (ö. 179/795) de dile getirmiştir. Zemâhşerî (ö. 538/1144), kıyas dışı bazı imlaların Mushaf'ta olması konusunda ittifak olduğunu belirtmiş, lafzın doğru yazılması ve muhafazasını devam ettirme konusunda bu yazımın olmasının mükemmel bir iş olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Mushaf'ın imlasına muhalefet etmemenin güzel bir adet olduğunu belirtmiştir.⁸¹

Zeyd b. Sabit'in Mushaf'ta imla ettiği bazı kelimeler -sayıları çok olmamakla beraber- şunlardır:

⁸⁰ M. Halil Çiçek, *Kavram Atlası Tefsir I*, (Ankara: Gazi Kitapevi, 2020), 115.

⁸¹ Molla Musa Celâli (Gecit), *Mecmuatu'l-Fevâid*, (İstanbul: Şefkat Yay., 2004), 223.

Bugünkü yazı sitilinde yer alan الليل⁸² ; واختلاف اليل⁸² terki bindeki اليل olarak bir lam ile yazılmıştır. الدعى kelimesi⁸³ اذعوب دعوة الدعى⁸³ âyetinde الدعى olarak yazılmıştır. رحمة, رحمة, kelimesi⁸⁴ اولئك يرجون رحمة الله⁸⁴ âyetinde رحمة olarak yazılmıştır. واذكروا نعمت الله عليكم⁸⁵ âyetinde واذكروا نعمت الله عليكم⁸⁵ olarak yazılan kelime واذكروا نعمت الله عليكم⁸⁵ âyetinde واذكروا نعمت الله عليكم⁸⁵ şeklinde imla edilmiştir. الذين يأكلون الربوا⁸⁶ kelimesi الذين يأكلون الربوا⁸⁶ kelimesi واذكروا نعمت الله عليكم⁸⁵ âyetindeki الذين يأكلون الربوا⁸⁶ kelimesi واذكروا نعمت الله عليكم⁸⁵ harfiyle gelmiştir. والذان والذان يأتيانها منكم فأذوها⁸⁷ âyetindeki والذان kelimesi bir lam ile yazılmıştır. كل ما ردوا الى الفتنة أركسوا فيها⁸⁸ deki كل ما ردوا الى الفتنة أركسوا فيها⁸⁸ kelimeleri, كل ما ردوا الى الفتنة أركسوا فيها⁸⁸ şeklinde değil de ayrık yazılmıştır.⁸⁹

Hız. Osman'ın Mushafı'nda bulunan tüm yazım imlaları, diğer tüm mushaflarda da yer almıştır. O günden bugüne kadar yazım kuralları değişmesine rağmen mushaflarda hiç değişmeden kelimelerin aynı yazılması da Kur'ân'ın Allah'ın kelamı olduğuna delil olmakla beraber sadece mananın değil, lafzının da Ona ait olduğuna işaret eden en büyük delillerdendir.

2.7. Kur'ân'ın Ezberlenmesi Bağlamında Mana ve Lafız Bütünlüğü

Kur'ân-ı Kerim'in ezberlenebilir bir kitap olması Allah'ın kelamı olduğuna dair bir delildir. Dünyada bu kelimeler gibi ezberlenen hiçbir kitap yoktur. Hatta Tevrat ve İncil hafızı diye bir tabir de olmamıştır. Kur'ân'ı okumak ve ezberlemek en hayırlı işlerden sayılmıştır. Nitekim Peygamber Efendimiz "sizin en hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğreteninizdir"⁹⁰ şeklinde hadisi daha sonraki nesle Kur'ân eğitimi kurumlarının kuruluşuna sebep olmuştur. İlk indirdiği andan itibaren günümüze kadar milyonlarca hafızın çıkması "Biz zikri indirdik, Onu muhafaza edecek olan da biziz"⁹¹ va'di Allah'ın sözünü muhafaza ettiğinin bir göstergesidir. Allah, "Batıl, Kur'ân'a

⁸² Bakara, 2/164.

⁸³ Bakara, 2/186.

⁸⁴ Bakara, 2/218.

⁸⁵ Bakara, 2/231.

⁸⁶ Bakara, 2/275.

⁸⁷ Nisâ, 4/16.

⁸⁸ Nisâ, 4/91.

⁸⁹ Gecit, Mecmuatu'l-Fevâid, 224.

⁹⁰ Bakara, 2/275.

⁹¹ Hicr, 15/9.

önünden de, ardından da gelemesiz”⁹² diyerek onun hıfzına kefil olmuştur.⁹³ Kur’ân’ın kolaylaştırılması, peyderpey indirilmesi, çeşitli ibadetlerde tekrar edilmesi, hatim çıkarılması, Kur’ân talim kurumlarında okutulması, âyetlerle amel edilmesi, istidlal getirilmesi, vaaz, nasihatte bulunması gibi husûslar, Kur’ân’ın ezberlenmesinin vasıtaları olmuştur. İnen âyetler sahabîlerce ezberlenmiştir. Ashab-ı suffe de Kur’ân’ı ezberlemiştir. Bununla beraber Hz. Peygamber’in sağlığında “Bî’r-i Maune”de Kur’an hafızı katliamı, Hz. Ebu Bekir’in hilafetinde gerçekleşen “Yemame Savaşı”nda şehit edilen hafız sahabelerin sayısından hareketle ilk dönemde Kur’an’ı ezberleyen sahabelerin sayısının tespit edilemeyecek kadar çok olduğu görülmektedir. Daha sonra Bi’r-i Maune’de şehit edilen Kurra sahabelerin isimleri, bunlardan ayrı olarak; yaşayan sahabe arasında da, Kur’an’ı ezberleyen sahabilerin sayılarını çok olduğunu tahmin etmek zor değildir. Dört sahabînin Kur’ân’ı ezberlediğine dair rivayetler⁹⁴ yanlış anlaşılmıştır. Aslında bu dört sahabî Kur’ân’ı güzel öğreten hocalardır. Bunların yanında Kur’ân öğrenmek tavsiye edilmiştir.

Her çağda küçük yaşlarda iken Kur’ân ezberleyenlerin sayısı pek çok olmuştur. Evliya Çelebi’nin ifadesine göre kendi zamanında İstanbul’da dokuz bin kişi Kur’ân’ı ezbere biliyordu. Bunların üç binini kadınlar oluşturuyordu.⁹⁵ 2019 yılı itibariyle Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş, Türkiye’de hafızlık belgesine sahip yaklaşık 160 bin hafız olduğunu dile getirmiştir.⁹⁶ Tüm İslam ülkelerinde sayıları milyonları aşan hafızlar vardır. Bu durum, Allah’ın kelamının manen ve lafzen Allah’a nisbet edildiğine delâlet etmektedir. Allah, Kur’ân’ı hafızların sinesinde ve katiplerin sayfalarında muhafaza etmiştir. Nitekim daha dünya semasına inmeden önce Levh-i Mahfuz’da, daha sonra Beytu’l-İzze’de muhafaza edilmiştir.

⁹² Saffat, 42.

⁹³ Bâkılânî, *İcâzu’l-Kur’ân*, 18.

⁹⁴ Abdullah bin Mes’ud’un şöyle dediği rivayet olunmuştur: “Rasûlullah (s.a.s.)’ın şöyle buyurduğunu işittim: “Kur’an’ı şu dört kişiden alınız: Abdullah ibn Mes’ud, Sâlim, Muaz ve Übeyy bin Kâ’b. (Buhârî, “Fedâilü’l-Kur’ân”, 8)

⁹⁵ Okiç, *Kur’ân-ı Kerim’in Uslûb ve Kıvâti*, 24.

⁹⁶ Diyanet. Gov. tr. Erişim 1 Ekim 2020.

Kıyamete kadar muarızları olacağı halde ezber vasıtasıyla korunması Allah'a mana ve lafız yönüyle aidiyeti konusunda kuşkuya mahal bırakmamaktadır.

2.8. Vahyin Nuzûlü Esnasında Ortaya Çıkan Haller Bağlamında Mana ve Lafız Bütünlüğü

Resûlullah vahiy aldığı zaman kendisinde bazı haller belirgin hale gelirdi. Bu hallerin kendi nefsinde yansımaları, vahyin ağırlığını da ortaya koyuyordu. Allah'tan Hz. Cibril vasıtasıyla aldığı vahiy esnasında kendisinden müşahede edilen haller, kendi tarafından âyetlerin olmadığına dair büyük bir delildir. Şayet kendi sözü olsaydı rahat olur, rengi değişmez, terlemez ve ağırlığı hissedilmezdi.

Hz. Cebrail, Hz. Peygamber'e vahiy getirdiği zaman gelişini "çingirak veya zil sesine benzer bir ses ile haber veriyordu. Bu şekilde gelen vahiyden dolayı çok sıkıntı çektiğini ifade etmektedir. Resûlullah'a vahiy nasıl geldiğine dair sorusuna Resûlullah, şöyle cevap vermiştir: "Bazen zil sesine benzer bir sesle bana gelir. Bu bana (vahyin) en şiddetli olanıdır... Bazen melek bir adam şeklinde temessül eder ve benimle konuşur, ben de onun söylediğini iyice bellerim."⁹⁷

Bazen vahiy geldiği zaman Hz. Resûlullah'ın yanında bulunanlar, onun yüzünde arı uğultusuna benzer bir ses işitirler⁹⁸, fakat yanındakiler, ne olduğunu fark edemiyorlardı. Bu esnada da Resûlullah vahiy alıyordu. Resûlullah'ın vahiy alma hallerinde gösterdiği

⁹⁷ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahîhu'l-Buhârî*, (Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 1987), "Bed'ü'l-Vahy", 2; Müslim, "Kitabu'l-Fedâil", 87; Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sünenü't-Tirmizî*, (Beyrût: Dâru'l-İhyai't-Turasi'l-'Arabî, tsz.), "Menâkib", 7; Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Hurasânî, *Sünenü'n-Nesâî*, (Haleb: el-Mektebetu'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, 1986), "İftitah", 37.

⁹⁸ Buhârî, "Tefsîr", 33.

bazı belirtiler vardır.⁹⁹ Soğuk günlerde bile terlemesi¹⁰⁰, uykusu gelmesi¹⁰¹, gözlerini belli bir noktada dikmesi¹⁰², vucûdu kaskatı kesilmesi¹⁰³, benzinin sararması veya kızarması¹⁰⁴, vücudunun ağırlaşması¹⁰⁵, bazen de nefes alırken horultuya benzer ses çıkarması¹⁰⁶ gibi bazı haller olmuştur.

İslam alimleri Resûlullah'ta görülen bu hallerin onun, Kur'ân'ı Allah'tan almış olduğuna delil teşkil ettiğini belirtmiştir.¹⁰⁷ Peygamber Efendimizin vahiy aldığı anda bu hallere girmesi, rüyalardan, ateşli hastalıklardan veya normal durumlardan dolayı değildi. Şüphesiz vahiy aldığı hallerde uykulu olmayıp uyanıkken bu hallere girip vahiy nazil oluyordu. Aynı zamanda vahiy alırken akıl ve beden sağlığı mükemmel idi. Tüm bunlar bize vahyin Allah katında mana ve lafız olarak indiğini tamamen Allah'a aidiyeti açık bir şekilde beyan etmektedir. Böylece bu durum da Resûlullah'ın hiçbir dahlinin olmadığı, tamamıyla tertibi ve inşası bakımından Allah'ın indirmesi olduğunu göstermektedir.

2.9. Lafızların Musiki Ahengi Bağlamında Mana ve Lafız Bütünlüğü

Kur'ân-ı Kerim şekilsel olarak ne tam nesir ne de şiirdir. Fasılların olması yönüyle müşriklerin Peygamber efendimize şair yakıştırmaları söz konusu olmuştur. Müşriklerin, *بَلْ هُوَ شَاعِرٌ* "O olsa olsa şairdir"¹⁰⁸ sözleri Kur'ân'ın Resûlullah tarafından şiir şeklinde yazıldığına söylemeye yöneliktir. Hâlbuki *وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ*

⁹⁹ Zürcânî, *Menâhil*, 55.

¹⁰⁰ Buhârî, "Şehadet", 15.

¹⁰¹ Müslim, "Salat", 53.

¹⁰² Buhârî, "Tefsîr", 75.

¹⁰³ Muhammed Hamidullah, *İslam Tarihine Giriş*, trc., Ruhi Özcan, (İstanbul: 1994), 62.

¹⁰⁴ Buhârî, "Hacc", 17.

¹⁰⁵ İbn Hanbel, *Müsned*, 5:184.

¹⁰⁶ İbn Hanbel, *Müsned*, 1:238.

¹⁰⁷ Zerkeşî, *Burhân*, 1:229; Muhsin Demirci, *Kur'ân Tarihi*, (İstanbul: İFAV Yay., 2011), 37.

¹⁰⁸ Enbiyâ, 21/5.

مبين” Biz ona şiir öğretmedik; zaten ona yaraşmazdı da. Ona vahye-dilen, ancak bir öğüt ve apaçık Kur'ân'dır”¹⁰⁹ âyeti onların bu iddi-alarını kesin bir şekilde reddetmektedir.

Müşteşrikler de Kur'ân'ın Allah'ın sözü olmadığını ispatlamak için müşriklerin iddialarına benzer söylemlerde bulunmaktadırlar. D. H. Müller (ö.1912) ve R. Geher (ö. ?) yüzeysel incelemelerinde strophe (eski bir şiir şekli/beyt) bulunduğu söylemişlerse de Nöl-deke (ö. 1930), Schwally (ö. 1919), Montet (ö. 1966) ve Regis Blac-heré'nin (ö. 1973) Kur'ân-ı Kerim'de strophe bulunmasının mevzu bahis olamayacağını belirtmişlerdir. İslamiyetin ilk dönemlerinde Müşrikler tarafından Kur'ân sitilinin kafirlerin seci (ritim) veya ka-fiyeli nesir ile maksatlı iltibas edildiğine değinen Blachere, vahyin yüksek ve müthiş etkili ikazlarıyla kahinlerin kehanetleriyle muka-yese etmenin imkansız olduğuna işaret etmiştir. E. Montet, “Kur'ân'ın bir veya birkaç âyetinde –şiir söylemek kastı olmaksızın-nazım sitili olabilir. Nitekim bizim en iyi nesir yazarlarımızın da far-kına varmadan yazılarında bir alexantrin (on iki heceden oluşan sa-tır) vücuda getirdikleri görülür”¹¹⁰ gerçeğini dile getirmiştir. Ze-mahşerî de herkesin kelimada vezin ve kafiyenin mümkün olma-sına dikkat çekerek aksi takdirde herkesin şair olabileceğini söyle-mektedir.¹¹¹

Taha Hüseyin (ö. 1973) Kur'ân'ın özelliğini şu formülle özetle-mektedir: إن القرآن ليس شعرا وليس نثرا إنما هو قرآن “Kur'ân ne şiir ne de nesirdir. O, sadece Kur'ân'dır.”¹¹²

İşte Kur'ân'ın şiir veya nesir ile bağlantısının olmayışı beşer sö-zünden oluşan şiir ve nesire benzemediğinden dolayı bu lafızların manalarıyla birlikte Allah'a ait olduğunu göstermektedir. Kurân'ın müzikal yapısı gereği kulaklara hoş gelen sedası, ruhu coşturan at-mosferi, bazen korkutucu, bazen sevindirici dokundurmada bulun-ması bu kelamın insan sözü olamayacağına şahitlik etmektedir. Ni-tekim asrımızda da birçok sanatçılara Kur'ân dinletilmiş ve manayı

¹⁰⁹ Yâsîn, 36/69.

¹¹⁰ Okiç, *Kur'ân-ı Kerim'in Uslûb ve Kırâati*, 24.

¹¹¹ Zerkeşî, *Burhân*, 2:113.

¹¹² Okiç, *Kur'ân-ı Kerim'in Uslûb ve Kırâati*, 12.

bilmedikleri halde tesir oldukları hayretle müşahede edilmiştir. Kelime seçimleri ve yumuşak üslup ve fasılaların uyumu ve güzel bir sesle okunması musikî yapısı yanında daha etkileyici olmaktadır. Resûlullah Kur'ân'ı güzel sesle okumayı emretmesi ve güzel sesle okuyanları taltif etmesi de malumdur. Ses güzelliği ile meşhûr olan Ebû Musa el-Eş'arî, bir gece vaktinde Kur'ân'ı okumuştur. Resûlullah da onu dinlemiş ve "Ey Ebû Musa! Sana Davût alinin mizmarlarından bir mizmar verilmiştir"¹¹³ diyerek taltif etmişti. Ayrıca Peygamber efendimiz "teğanni ile Kur'ân okumayan bizden değildir"¹¹⁴ buyurmuştur. Teğanni kelimesi "تحسين الصوت عند القراءة" "Kur'ân okunduğunda sesi güzelleştirme" manasında yorumlanmıştır.

Manalar anlaşılmadığı halde lafızların güzel okumalarla insanların ruhu üzerinde etkili olması, bu sözlerin sahibin Allah olduğuna işaret etmektedir.

2.10. Üslup Farkı Bağlamında Mana ve Lafız Bütünlüğü

Resûlullah'ın bize tebliğ ettiği öğretilerde birbirinden farklı Kurân-ı Kerim, kutsî hadis ve nebevî hadis şeklinde üç üslubün varlığı görülmektedir.

"Cüveynî, Kutsî hadis ve Kurân-ı Kerim'i açıklar mahiyette şöyle demektedir: "İnen Allah kelâmı iki kısma ayrılmaktadır:

Birinci kısım: Allah Hz. Cebrail'i Elçisine göndererek; 'Allah şöyle şöyle yapmanı emrediyor' der. Hz. Cebrail de Allah'ın dediğini kavrar. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e gelir, Rabbinin söylediklerini kendisine iletir. Yalnız, Cebrail'in getirdiği bu ibare, Allah'tan aldığı ibarenin aynısı değildir. Nitekim bir padişah elçisine: 'Falancaya git, padişah sana, hizmette gayret göster, ordunu savaş için toplat!' derse; elçi de bunu: 'Hükümdar sana şöyle diyor: Hizmetini aksatma, askerini dağılmasına meydan verme, onları savaşa teşvik et!' şeklinde ifade etse, elçi vazifesini yerine getirmekte kusur etti, yalan söyledi, denemez.

¹¹³ Buhârî, "Kitabu Fedâilî'l-Kur'ân", 66; Buhârî, "Babu Husni's-Savti bi'l-Kirâati", 31.

¹¹⁴ İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd, Ebu Abdullah, *Sünen-i İbn-i Mâce*, (Beyrût: Dâru'l-Fikr, tsz.), "İkame", 176.

İkinci kısım: Yüce Allah Cebrail'e: 'Bu kitabı Peygambere oku!' diye emreder. Cebrail de herhangi bir değişiklik yapmadan Allah kelâmını olduğu gibi indirir. Bu da tıpkı hükümdarın elçisine yazılı bir mektup vererek "bunu falancaya oku!" diye emretmesi, elçinin bu mektubu ne bir kelime, ne de bir harfini değiştirmeden okuması gibidir."¹¹⁵

Böylece birinci kısmın Kutsî hadis, ikinci kısmın ise Kur'ân-ı Kerim olduğu zahir olmaktadır. Çünkü her ikisinden biri mana, diğeri de hem mana hem de lafız olarak Allah katından inmiştir. Üçüncü kısım var ki, ona da Nebevî hadis denilmektedir. Nebevî hadis de mana ve lafız cihetiyle Resûllah'a aittir.

Kutsî hadislerde bile mana ile rivayet edilmesi caizdir. Zira Cebrail (a.s) mana ile eda etmiştir. Kırâatı mana ile okumak caiz değildir. Çünkü Cebrail (a.s) lafız ile eda etmiştir. Cebrail'e mana ile edası caiz olmamıştır. Bu şekilde olmasının hikmeti; Kur'ân'dan kastedilen şeyin lafızıyla ibadet edilmesi ve icazının olmasındandır. Hiç kimse Kur'ân'ın bir lafzının yerine başka bir lafzı yerleştirmeye gücü yetmez. Her lafzın harfinde birçok mana vardır. O lafzın yerine manasını kapsayacak başka bir lafzı getirmeye hiç kimsenin gücü yetmez. Nazil olan vahyin iki kısım olarak indirilmesi ümmete kolaylık sağlamak içindir. Birinci kısım lafızıyla; diğer kısmı da mana ile vahyedilmiştir. Şayet tüm vahiy lafız ile nazil olmuş olsaydı meşakkat olurdu ya da hepsi mana ile olsaydı tebdil ve tahriften emin olmazdı.¹¹⁶

Kur'ân'ın parlak üslûbu, lafızların inceliği, manaların etkileyici güzelliği, prensiplerin genelliği, meselerinin lafîf oluşu, garip haberleri, işâret ve istiârelerdeki sırlarıyla hem avâma hem de havâsa tesir ederek bütün insanlığı hayret ve dehşet içinde bırakmıştır.¹¹⁷

Mana ve lafzın Allah'a ait delillerinden biri de Kur'ân ve Resûlullah'ın hadislerindeki üslûp farkıdır. Hadislerin ilk zamanlarda yasaklanmasının sebebi de Kur'ân ve hadis arasındaki üslûp

¹¹⁵ Ahmet b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Heytemî es-Sa'dî el-Ensârî Şihâbuddin Şeyhu'l-İslam Ebu'l-Abbas, *Fetâvâ el-Hadisîyye*, (Beyrût: Dâru'l-Fikr., trz.), 149.

¹¹⁶ Heytemî, *Fetâvâ el-Hadisîyye*, 149.

¹¹⁷ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsîr usûlü*, (Ankara: TDVY, 2012), 164.

farkının temyiz edilmesi içindir. Yeni inen âyetlerin uslûbu anlaşıldıktan sonra hadis yazımına izin verilmişti. Bu durum Kur'ân ve hadis arasındaki uslûp farkının anlaşılmasına da yardımcı olmuştur. Nitekim bir söz irat edildiğinde bunun âyet mi, hadis mi yoksa normal bir insan sözü mü? diye tefekkür edildiğinde kime ait olduğu rahatlıkla ortaya çıkmaktadır.

Kur'ân'ın benzerini getirme onun uslûbıyla alakalıdır. Bu konuda Allah'tan başka herkesin aciz kalması; bunun hem mana ve hem de lafız olarak Allah'ın kelamı oluşuna güçlü bir tanıktır.

Sonuç

Kur'ân'ı Kerim'in Allah'ın kelamı olması hasebiyle mana ve lafız açısından nispetini ortaya çıkarmaya yönelik olan bu çalışmamız, mana ve lafızın bir zata ait oluşunu göstermektedir. Kelam açısından değerlendirildiğinde anlam; beden, lafız da elbise nispetindedir. Anlam ve lafızın birbiriyle uyumlu olması gerekir. Doğru yolu gösteren ilahî kelamın insanlara intikalinde vahiy süreci yaşanmıştır. Bu süreçte vahyin olduğu gibi korunması ve devam etmesi için belli bir formda gelmesi, yanlış anlaşılmanın önünü kesecektir. Vahiy sürecinin tamamlanmasında iletişim unsurlarının gerekliliği önem arz etmektedir. Kaynaktan gelen mesajın kanal vasıtasıyla alıcıya mana ve lafız olarak fazla veya eksik olması halinde mevsukiyet konusunda birçok problemi beraberinde getirecektir. Şayet mana doğru, lafız ise bozuk olursa vahyin tebliği tam gerçekleşmeyecektir. Mana ve lafız sadece Allah'a ait olursa doğru ve kabul edilebilir bir hüviyet kazanacaktır. Mana Allah'a, lafız ise Hz. Cebrail veya Hz. Muhammed'e (s.a.s) ait olursa doğru veya hoş olmayan manalar, iyi düzenlenmiş fakat yanlış manalar, imkânsız manalar veya tümüyle yanlış manalar ortaya çıkmaya sebep olacaktır. Çünkü beşerî akıl, Allah'tan alacağı manayı tam olarak lafız kalıbına dökme konusunda aciz kalmaktadır. Böylece Allah tarafından insanlara vahiy ettiği manaların onların anlaması için tenezzülât-ı ilâhiyye formunda lafızlara dökülmesi kaçınılmaz olacaktır. Okuma ve yazma bilmeyen bir Ümmi'ye vahyedilen bu kelamın, içeriğinin insanogluna lazım olacak her şeyi kapsamaması, lafızlarının korunması, değiştirilememesi, fesahat ve belağati gibi husûslar, beşeri

mana ve lafzın ötesinde her şeyi bilen âlemlerin Yaratıcısının imzasını taşımaktadır.

Kaynaklar

- Bakıllanî, Ebû Bekir Muhammed b. Tayyib. *İ'câzu'l-Kur'ân li'l-Bâkılânî*. Thk. Es-Seyyid Ahmed Sakr, Kahire: Dâru'l-Maârif, 1997
- Beğâvî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mesud b. Muhammed b. el-Ferrâ. el-Beğâvî. *Meâlimetü't-Tenzil fi Tefsîri'l-Kur'ân*. Thk. Abdu'r-Razık el-Mehdî. 7 Cilt. Beyrût: Daru İhyâi et-Turasi'l-'Arabî, h. 1420.
- Beydâvî, Kazî Nasuru'-Dîn Ebî Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî. *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl*. 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhârî*. Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 1987.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsîr usulü*. Ankara: TDVY, 2012.
- Çiçek, M. Halil. *Kavram Atlası Tefsir I*. Ankara: Gazi Kitapevi, 2020.
- Demirci, Muhsin. *Kur'ân Tarihi*. İstanbul: İFAV Yay., 2011.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as, es-Sicistanî. *Sünen-i Ebi Dâvûd*. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kitabi'l-'Arabî, tsz.
- Erbaş, Muammer. *"Kur'ân'ın Mana Boyutu Işığında Kur'ân Okumanın Anlamı"*. Marife. Konya: 7/1, Bahar, 2007.
- İbn Aşur, Muhammed Et-Tahir b. Muhammed et-Tahir b. Aşur et-Tûnus. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tûnus: ed-Daru't-Tûnusiyye li'l-Neşri, 1984.
- İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed. *el-Müsned*, 8 Cilt. Kahire: Müessesetü'l-Kurtuba, tsz.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd, Ebu Abdullâh. *Sünen-i İbn-i Mâce*. 1 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Fikr, tsz.
- İsfehânî, Ragib, Ebu'l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed. *Tefsîru'r-Râğib el-İsfehânî*. Riyâd: Dâru'l-Vatan, 2003.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Tarihine Giriş*. Trc., Ruhi Özcan. İstanbul: 1994.
- Heytemî, Ahmet b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Heytemî es-Sa'dî el-Ensârî Şihâbuddin Şeyhu'l-İslam Ebu'l-Abbas. *Fetâvâ el-Hadisîyye*.

- Dâru'l-Fikr, trz.,
Karaman, Hayrettin, vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: DİBY.,
2014.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebîbekir b. Fereh el-Ensârî.
el-Camiu li Ahkâmî'l-Kur'ân. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Misriyye,
1964.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî
el-Bağdâdî. *'en-Nuket ve'l-Uyûn*. Beyrût: Daru'l-Kutubi'l-İlmiye,
tsz.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-Sahîhi
Müslim*. 5 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, trz.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Hurasânî en-Nesâî. *Sü-
nenu'n-Nesâî*, 8 Cilt. Haleb: el-Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, 1986.
- Nursî, Said, *İşârâtu'l-İ'câz fi Mezâni'l-Îcâz*, İstanbul: Sözleryayınları, 1994.
- Nursî, Said. *Sözleryayınları*. İstanbul: rnk Neşriyat, 2014.
- Okiç, M. Tayyib. *Kur'ân-ı Kerim'in Uslûb ve Kirâatı*. Ankara: Ankara Üniver-
sitesi Basım Evi, 1963.
- Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyini et- Teymî.
Mefâtîhu'l-Ğayb. 32 Cilt. , Beyrût: Dâru İhyâi et-Turâsî'l-A'râbî1420 h.
- Rıdvân, Ömer b. İbrahim. *Arâu'l-Müşteşrikin Havle'l-Kur'ân ve Tefsîrihi*.
Riyâd: Dâru't-Tayyibe, trz.
- Sadrâ, Muhammed b. İbrahim. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Kerîm*. 8 Cilt. Tahran: İnti-
şarat-ı Bonyad-i Hikmet-i İslami Sadrâ, 2000.
- Suyûtî, Celâluddin Abdurrahmân b. Ebî Bekir. *el-İtkân fi 'Ulumi'l-Kur'ân*.
Beyrût: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2011.
- Suyûtî, Celâluddin. *Lubâbu'n-Nukûl fi Esbâbi'n-Nuzûl*. Beyrut: Dâru'l-
Mârife, 1998.
- Şirbînî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmet el-Hatîb eş-Şâfî. *es-Sirâcu'l-
Munîr fi'l-İ'neti al'a Ma'rifeti Ba'di Meânî Kelami'r-Rabbina'l-Hakimi'l-
Habir*. Kahire: Matbaatu Bulak,1285 h.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Ğâlib el-Amulî Ebû Ca'fer.

- Camîu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*. Thk. Ahmed Muhammed Şakîr. 4 Cilt, Müessesetü'-Risale, b.y., 2000.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa, Ebu İsa. *el-Câmiu's-Sahîh Sünenü't-Tirmizî*. 5 Cilt. Beyrût: Dâru'l-İhyai't-Turasi'l-'Arabî, tsz.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed. *el-Fâik fî Ğarîbi'l-Hadîsi ve'l-Eseri*. Thk. Ali Muhammed Becâvîl-Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhîm. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, tsz.
- Zerkânî, Muhammed Abdu'l-Azîm. Thk., Fevvez Ahmed Zemerlî. *Menâhilu'l-İrfân fî U'lumi'l-Kur'ân*. Beyrût: Daru'l-Kitâbi'l-Arabî, 2002.
- Diyamet. Gov. tr. Erişim 1 Ekim 2020. <https://diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/25983/hafiz-sayimiz-yeterli-degil>
- Karaman, Hayrettin. "Abdülkerim Sürüş" *Yeni Şafak Gazetesi*. Erişim 10 Mart 2021. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/abdulkerim-suru-2019901>
- Öztürk, Mustafa, "Cihad Ayetleri: Tefsir Birikimine, İslâm Geleneğine ve Günümüze Yansımaları", *İslâm Kaynaklarında, Geleneğinde ve Günümüzde Cihad*, Kuramer Yayınları, İstanbul, 2016.

